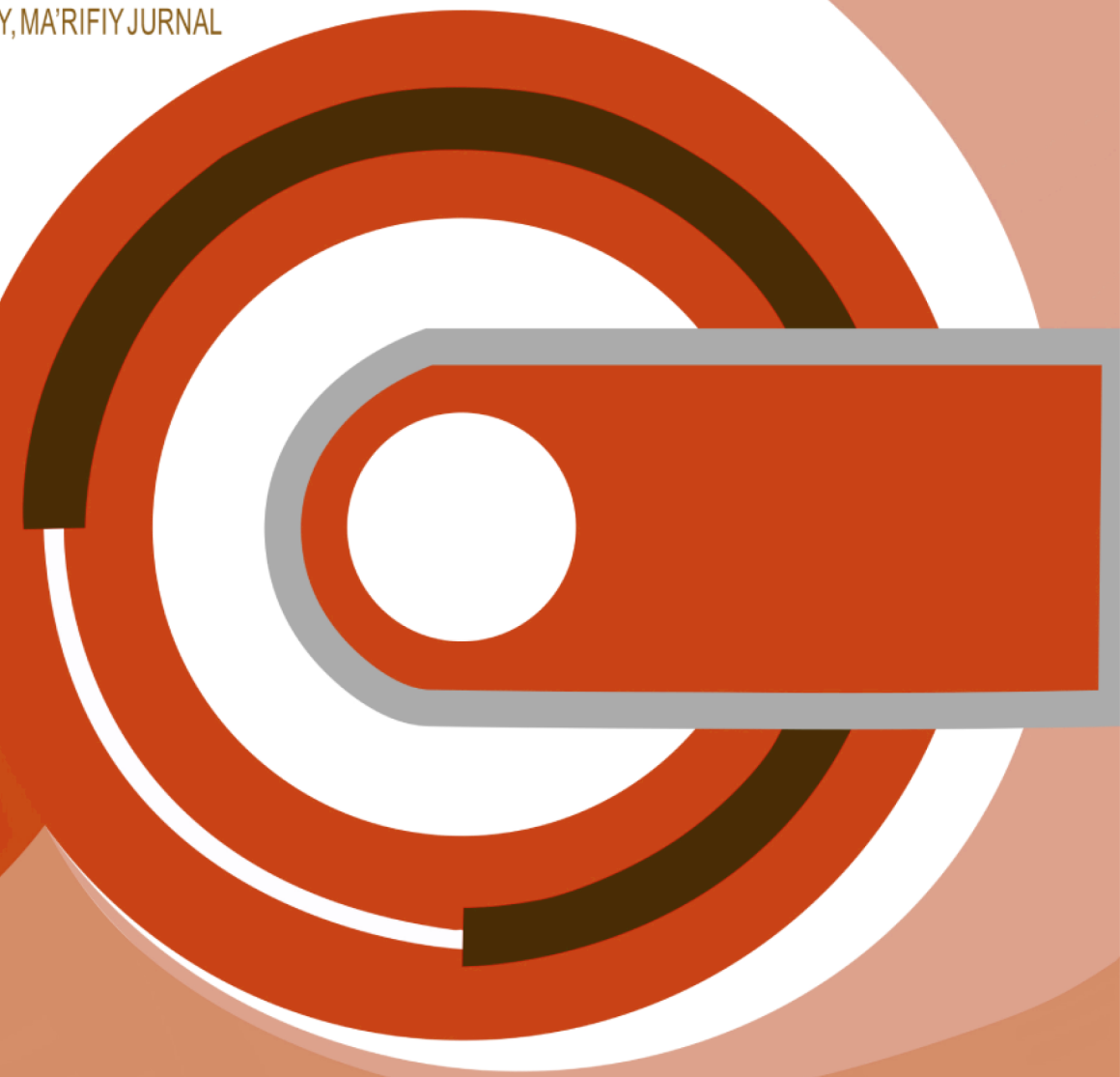

KASB-HUNAR TA'LIMI

ILMIY-USLUBIY, AMALIY, MA'RIFIY JURNAL

2024, 11-son

KASB-HUNAR TA'LIMI

Профессиональное образование
Professional education

Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal
2024-yil, 11-son

Muassislar:

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,
Pedagogik innovatsiyalar, professional
ta'lim boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta
tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti

Bosh muharrir: Z.Y.XUDAYBERDIYEV

Ijrochi direktor: H.SIROJIDDINOV

Tahrir hay'ati:

M.XOLMUXAMEDOV, R.X.JO'RAYEV,

A.Q.JALALOV, A.R.XODJABAYEV

J.SH.SHOSALIMOV, A.NABIYEV,

A.A.HASANOV, H.SIROJIDDINOV,

K.M.GULYAMOV

Jurnal 2000-yildan nashr etila boshlangan.
O'zbekiston matbuot va axborot agentligida
2007-yil 3-yanvarda qaytadan ro'yxatga olinib,
0109-raqamli guvohnoma berilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar
Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasi
tomonidan 2017 yil 29 avgustdagi 241/8 qarori
bilan Pedagogika fanlari bo'yicha dissertatsiyalar
yuzasidan asosiy ilmiy natijalarni chop etishga
tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Manzil: 100095, Toshkent sh., Olmazor tumani

Universitet ko'chasi, 2-uy

Tel.: 90-979-75-89; 94-677-90-32;

E-mail: kasbhunartalimi@mail.ru,

ksbjurnal@inbox.uz.

Nashr uchun mas'ul

H.Sirojiddinov

Sahifalovchi:

I.Sirojiddinov

Tahririyat fikri muallif nuqtai nazariga to'g'ri
kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar tahrir etilmaydi
va egasiga qaytarilmaydi.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda "Kasb-hunar ta'limi"
jurnalidan olingani izohlanishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 30.12.2024-yil.

Bichimi 60x84 1/8

Bosma tabog'i 10. Adadi 60 nusxa.

Buyurtma "PROFIEDUPRESS" MChJ

bosmaxonasida chop etildi.

Korxonalar manzili: Toshkent shahri, Sirg'ali tumani,

Yangi Sirg'ali ko'chasi, 18-uy

МУНДАРИЖА

Холмухамедов М.М. Миллий малакалар тизимининг касбий таълим ва касбга ўқитиш тизимини модернизация қилишдаги аҳамияти	3
Obidova G.K. Техника та'lim yo'nalishida ekologik madaniyatni rivojlantirish texnologiyalari	7
Abdurazaqova F.K. Farg'ona vodiysi jadidchi ma'rifatparvarlarining milliy-ma'naviy, pedagogik-ijtimoiy omillari	11
Raxmonova D.N. Umumta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarini musiqa savodxonligi asosida o'qitishning pedagogik muammo sifatida	14
Jo'rayev M.K. Talabalarda valeologik madaniyatni kompleks yondashuv asosida rivojlantirish - ijtimoiy pedagogik zaruriyat sifatida	18
Musratova Z.U. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda pedagog e'tiborga olishi kerak bo'lgan omillar	20
Teshaboyev D.R., Jo'raqo'ziyeva D.H. Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqidagi morfologik xatolar ustida samarali ishlash prinsplari	24
Xolikuлова Н.Т. Роль интерактивных методов обучения в преподавании медицинской терминологии первокурсникам	28
Atayeva B.A. Inklyuziv ta'limning bolalar hayotiga ta'siri va unda o'qituvchining o'rni	34
Totliyyev O'.X. Kasbiy kompetentlikni shakllantirish (umumta'lim fanlari asosida)	37
Qambarova D.M. 10-11-sinf o'quvchilarida nutq ko'nikmalarini oshirishning zamonaviy usullari	41
Boymurodov A.X., Sobirova M.D. Suv xo'jaligi va melioratsiya yo'nalishi talabalariga fanlarni o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish afzalliklari	47
Kimsanov J.M. Ta'lim muassalarida jismoniy sport va sog'lomlashtirish tadbirlarining samaradorligini oshirish	54
Samadova M.X. Neft va gaz sanoatida texnik - mexanik xodimlarning kasbiy kompetensiyalarini oliy ta'lim muassasasida shakllantirish va rivojlantirish	57
Ibodova N.M., Elamonova D.S., Burxonova D.B. Inklyuziv ta'lim faoliyatida o'qituvchi duch keladigan muammolar va yechimlar	61
Abdullaeva M.O. Zamonaviy yondashuvlar asosida hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish istiqbollari	66
Elmonov S.M. O'quvchilarining fanlarga qiziqishini tizimli tashkil etishda o'qituvchining kasbiy kompetentligi	71
Mustafoyeva M.O. Bo'lajak mutaxassislarini kasbiy tayyorlash jarayonida individual ta'lim trvektoriyasini qurish tamoyillari	75
Жаббарова Д.З. Индивидуал ёндашув асосида мактаб ўқувчиларининг бадиий ижодкорлигини ривожланишида психологик хуsusiyatlari	82
Zoxidova M.T. Shaxs intellektining funksional yondashuv asosida pedagog mahoratini oshirishdagi o'rni	86
Abdullaeva L.B. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishga metodik tayyorgarligini takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari	89
Abdullaeva G.A. Boshlang'ich sinflarda epik asarlar ustida ishlash darslarini tashkil qilish metodikasi	93
Teshaboeva F.R. Ona sog'ligi bola salomatligi garovidir	97
Yunisaliyeva Y. Pedagogik jamoaning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini	100
Siddikov B.S. O'quvchilarda aksiologik kompetensiyani rivojlantirishda qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalar	104
Ergasheva D.A. Sun'iy intellektning mazmun mohiyati	108
Maxmudov S.U. Kichik maktab yoshidagi bolalar ijtimoiylashuviga tasir etuvchi omillar	114
Xakimov X.N. Bo'lajak chet tili o'qituvchisining lingvomultimedia kompetensiyasini shakllantirish	119
Muxammadiyev L.G'. O'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirishning pedagogik tadqiqotlarda o'rganilishi	123
Yakubjonova M.I., Muhammadjonova Sh.I. Masala yechish jarayonida o'quvchilarning matematik tafakkurini rivojlantirish	127
Kurbanov O.E. Tarix mutaxassisligi magistratura talabalarining tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish tendensiyalari	132

O'QUVCHILARDA VATANPARVARLIK TUYG'ULARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK TADQIQOTLARDA O'RGANILISHI

MUXAMMADIYEV LOCHIN G'AYRATOVICH
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada o'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish va uni takomillashtirishga doir amalga oshirilgan tadqiqotlar tahlili o'rganilgan. Vatanparvarlik tushunchasining mohiyati, vatanparvarlik aksiomasiga oid pedagogik tadqiqotlar takomiliga oid davrlashtirish masalalari tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: aksioma, arxaik retrospektiva, insonparvarlik tuyg'ulari, komil inson, qadriyat, vatanparvar shaxs, kompetensiya, milliy birlik, ijtimoiy rivojlanganlik tuyg'usi.

Abstract: The article examines an analysis of research conducted on the formation and improvement of patriotic feelings in students. The essence of the concept of patriotism, the issues of periodization related to the improvement of pedagogical research on the axiom of patriotism, have been studied.

Keywords: axiom, archaic retrospective, feelings of humanity, a perfect person, a value, a patriotic personality, competence, national unity, a sense of social development.

Аннотация: В статье изучен анализ проведенных исследований по формированию и совершенствованию чувства патриотизма у учащихся. Исследованы сущность понятия патриотизма, вопросы периодизации, связанные с совершенствованием педагогических исследований аксиомы патриотизма.

Ключевые слова: аксиома, архаическая ретроспектива, чувства гуманизма, совершенный человек, ценность, патриотическая личность, компетенция, национальное единство, чувство социального развития.

Bugungi kunda dunyo shiddat bilan o'zgarayotgan, mintaqalar va davlatlar o'rtasida siyosiy, iqtisodiy va mafkuraviy kurashlar tobora keskinlashayotgan bir sharoitda mamlakatimiz yoshlarini, shu jumladan, ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Yoshlarda yon-atrofimiz va dunyoda ro'y berayotgan siyosiy-ijtimoiy jarayonlarga milliy manfaatlarimizdan kelib chiqqan holda yondashish ko'nikmalarini, turli ichki va tashqi tahdid va xurujlarga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirish, har qanday murakkab vaziyatlarda tezkor va mustaqil qaror qabul qilish, zamonaviy va modernizatsiyalashgan ta'lim sharoitidan

samarali foydalanish malakasiga ega yoshlarni tarbiyalash zarurati alohida ta'kidlab kelinmoqda. Xususan, mamlakatimiz manfaatlarini nafaqat iqtisodiy, siyosiy, harbiy sohada, balki hayotning barcha jabhalarida himoya qilishga tayyor turish, yurt ravnaqi, jamiyat rivoji uchun jondan kechishga ham tayyor, sodiq va fidoyi bo'lish bugungi kun talabi ekanini hayotiy misollar va ta'sirchan vositalar orqali yoshlar ongiga singdirib borish muhim ahamiyatga ega masala bo'lib bormoqda.

Jahonning yetakchi davlatlarida yoshlarning vatanparvarlik kompetensiyasi bo'yicha davlat dasturlari, konsepsiyalari va maxsus qarorlari qabul qilingan. Yoshlarning aksiologik tarbiyalanganlik borasidagi

kompetensiyalari bilan shug'ullanuvchi va davlat tarafidan ijtimoiy, moliyaviy yordam beriluvchi juda ko'plab jamoatchilik asosidagi faxriylar tashkilotlari va boshqa muassasalarning vujudga kelishi maktab o'quvchilarida vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Vatanparvarlik masalasi mamlakatimizda ham, xorijda ham ko'plab tadqiqotlar predmeti sifatida o'rganilmoqda. Buyuk faylasuf, pedagog, psixolog olimlar, yozuvchilar qadim zamonlardan boshlab, hozirgi vaqtgacha mazkur muammoga alohida e'tibor qaratib kelishmoqda.

Vatanparvarlik barcha tarixiy zamon va makon uchun o'ziga xos xususiyat hisoblanadi. Mamlakatning taraqqiy etishi, mavjud tizim va jarayonlarning to'xtovsiz o'zgarishi natijasida vatanparvarlik tushunchasi ham o'ziga xos ahamiyat kasb etib boradi. Pedagogik tadqiqotlardagi vatanparvarlik tushunchasining mohiyatini anglash uchun har bir mamlakatning tarixiy jihatdan tashkil topishi, mustahkamlanib borishi, uning hududiy va milliy mustaqilligi uchun kurashi bilan bog'liq arxaik retrospektivasidan xabardor bo'lishi lozim. Shuning uchun ham vatanparvarlik sifati ming yillar davomida shakllangan yuksak insoniy hissiyot hisoblanadi[7].

Vatanga bo'lgan muhabbat har bir kishida o'z kindik qoni to'kilgan maskaniga, voyaga yetgan joyiga, eng yaqin kishilari: ota-ona, aka-uka, opa-singillariga bo'lgan munosabatida aks etadi. U shunday tushunchaki, inson ong-u tafakkurida hech qachon o'zgargan emas va bu tushuncha tuyg'usi ona suti bilan kirib, vafotida tark etadi. Ma'naviy kamolga yetgan kishilargina o'rnatilgan munosib jamiyat qura olishi mumkin. Shu jihatdan yoshlarni milliy ruhda tarbiyalash masalasiga har kungidanda e'tibor berilmoqda. Mamlakat nomini yangratish, uning obro'sini yuksaltirish va

mustahkamlashda yoshlarda vatanparvarlik to'g'risidagi milliy urf-odatlarining pedagogik tizimini shakllantirish zarur. Zero, azaldan amal qilib kelayotgan vatan va vatanparvarlik tuyg'ulari ma'naviyatimiz, ma'rifiy hamda axloqiy madaniyatimizning negizi hisoblanadi.

Ushbu yo'nalishda xorijiy ilmiy tadqiqotlar sharhi shundan dalolat beradiki, turli mamlakatlarda vatanparvar, barkamol avlodni tarbiyalash, turli tajovuzkor tahdidlarga chidam bilan bardosh beradigan yoshlarga xos xususiyatlarni shakllantirishga doir tadqiqotlar bugungi G'arb dunyosining yetakchi ilmiy markazlari va oliy ta'lim muassasalarida, jumladan, AQShdagi V.Vilson xalqaro tadqiqot markazi (Woodrow Wilson International center for scholars, Washington), Yel universiteti, Garvard, Kolumbiya universitetlari, Sharq va Afrika tadqiqotlari maktabi (SOAS, Angliya), Gumbold universitetining Yevropa etnologiyasi instituti (Germaniya), Fransiyadagi Sarbonna universiteti, Institute of Central Asia (Fransiya), Parij Ijtimoiy fanlar Oliy maktabi (EHES, Fransiya), Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti, Rossiya Fanlar akademiyasining Sharqshunoslik, Falsafa hamda Sotsiologiya institutlari (Rossiya) va boshqa shu kabi ilmiy markazlarda olib borilmoqda. Nafaqat Osiyo va Sharq ilm-fani, balki butun jahonning yetakchi ilmiy markazlari va OTMlari qatoriga kiruvchi Institute of Academy for study of the modern international relations Europe and Asia (Xitoy), Tokio universiteti qoshidagi Osiyo va Afrika madaniyati va tilini o'rganish tadqiqot instituti (Research Institute for Languages and Cultures of Asia and Africa at the Tokyo University of Foreign Studies), Asian Strategy and Leadership Institute (Malayziya) bilan birga, Janubiy Koreyadagi Osiyo madaniyatini tadqiq etish instituti (Asia

Culture Research Institute, Hindistondagi J.Neru universiteti Markaziy Osiyoni tadqiq etish xalqaro munosabatlar markazi (Central Asian Studies, School of International Studies, Jawaharlal Nehru University) kabilarda olib borilayotgan izlanishlarda ham biz tahlil qilayotgan mavzuga doir qimmatli natijalarga erishilgan[1].

Dunyo sivilizatsiyasida olimlar dastlab ijodlarini ona Vatanlariga bag'ishlaganlar: nemis faylasufi G.Gegel shunday yozgan edi: Ma'rifatli xalqlarning haqiqiy jasorati Vatan yo'lida qurbon bo'lishga hozir ekanliklarida aks etadi. Jan Jak Russo o'zining falsafiy pedagogik asarlarida Vatanni quyidagicha kuylagan edi: "Saxovatning eng buyuk jasurliklari Vatanga bo'lgan muhabbat tufayli vujudga keladi".

Qadimdan inson tarbiyasiga oid fikrlar xalq maqollarida, afsonalarda, dostonlarda o'z ifodasini topgan. Ularda rostgo'ylik, ota-onaga hurmat-ehtiromlar kabi fazilatlar tarannum etilgan. "Alpomish", "To'maris" kabi doston va ertaklarda vatanparvarlik, insonparvarlik tuyg'ulari ulug'lanadi. Ta'lim va tarbiya masalalari hamisha mutafakkir, yozuvchi, olimlar xayolini band qilib kelgan. Ular o'zlarining bola tabiati, ularni barkamol inson qilib tarbiyalash haqidagi yorqin mulohazalari bilan pedagogika fani ravnaqiga ulush qo'shganlar. Mashhur hind masali "Kalila va Dimna", Nizomulmulkning "Siyosatnoma", Nosir Xusravning "Saodatnoma", "Ro'shnoyinoma", Yusuf xos Hojibning "Qutadg'u bilik", Mahmud Koshg'ariyning "Devon-u lug'atit turk", Ahmad Yugnakiy, Kaykovus, Alisher Navoiyning ko'pgina asarlari odob-axloqqa bevosita daxldordir[2].

Muqaddas Hadisi shariflarda bejizga "Vatanni sevmok iymondandir" [3] deya ta'kidlanmagan. Vatanni sevish – vatanparvar bo'lish demak. Vatan ma'naviyat va

madaniyat, fan, adabiyot va san'at o'chog'i bo'lgani uchun ham undan ulug'roq ne'mat, boylik va maskan yo'q. Iymon va diyonatdan gap ketganda, har bir kishining ko'z o'ngida avvalo, tarix gavdalanadi. Iymonni, axloq va ma'rifatni tiklamay turib, kelajagi buyuk davlat qurib bo'lmaydi.

Ilmiy-pedagogik tadqiqotlardan ma'lumki, tarix darslarida milliy qahramon obrazlari vositasida o'quvchilarning vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirish bo'yicha ilmiy jihatdan alohida o'rganilmagan. Vaholanki, Vatan timsoli, uning ravnaqi yo'lida beminnat xizmat qilish, shu asosda komil shaxsni tarbiyalash har bir davr adabiyoti, metodikasining kun tartibiga qo'yilgan masalasi edi. Xususan, har bir davr adabiyoti, pedagogikasining g'oyaviy negizi ham Vatanga, yurt ravnaqiga o'z jonini tikib bo'lsa-da, xizmat qilishga qaratilgani bilan belgilanardi. Ilmiy-pedagogik manbalar tahlili badiiy qahramon obrazlari vositasida ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarida vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirish alohida tadqiqot muammosi sifatida o'rganilmaganligini ko'rsatdi.

Ilmiy adabiyotlarda "Vatanparvarlik" tushunchasiga har jihatdan ta'riflangan bo'lsa-da, ularning barchasini xalqiga, milliy va diniy qadriyat, an'alariga, tili va madaniyatiga muhabbat va hurmat bilan qarash hamda uni rivojlantirishga o'z hissasini qo'shish, uning haqiqiy jonkuyari bo'lish g'oyasi va amaliyoti birlashtirib turadi. Xususan, ushbu tushuncha "Filosofiya lug'ati"da quyidagicha ta'riflanadi: "Vatanparvarlik (grek. patris – vatan) – axloqiy va siyosiy prinsip, sotsial his-tuyg'u; bu his-tuyg'uning mazmuni – vatanga mehr-muhabbat bog'lash, unga sodiq bo'lishdan, uning o'tmishi va hoziri uchun faxrlanishdan, vatan manfaatlarini himoya qilishga intilishdan iborat. Tarixan vatanparvarlik elementlari tug'ilgan yerga,

